

Леонід ШИЯН

Фейлетоніст. Син письменника Анатолія Шияна, автора відомого роману «Гроза». Працював у редакції знаменитого українського сатиричного журналу «Перець».

Автор книг для дітей: «Про смільчака малого – коника морського» (1961), «Брат Голубого дельфіна» (1962), «Пригоди Босмінки» (1975)

Декілька його творів було надруковано у науково-фантастичних збірках «Позивні Альфи Лебеда», «Знак зодіака» (1965)

Пригоди Босмінки: збірка (djvu)

http://chtyvo.org.ua/authors/Shyian_Leonid/Pryhody_Bosminky_zb/

Брат Голубого дельфіна

<http://www.rulit.me/books/brat-golubogo-delfina-read-279654-1.html>

Про смільчака малого – коника морського

http://chytanka.com.ua/ebooks/index.php?action=search_show_list&author_name=%D8%E8%FF%ED+%CB%E5%EE%ED%B3%E4

Джине, з'явись! Оповідання (doc.zip)

http://chtyvo.org.ua/authors/Shyian_Leonid/Dzhyne_ziavys/

Скляні губки: оповідання

[-http://chtyvo.org.ua/authors/Shyian_Leonid/Skliani_hubky/](http://chtyvo.org.ua/authors/Shyian_Leonid/Skliani_hubky/)

Знак зодіака – <http://mreadz.com/aut-id26786>

ДЖИНЕ, З'ЯВИСЬ!

Професор Н. відкинувся в кріслі, помовчав, збираючись з думками. І якось одразу поглибшали зморшки на сухому, пергаментно-жовтому обличчі. І звузились очі - ніби дихнув у них гарячий вітер пустелі...

- Так от... - почав він. - Років десять тому довелось мені брати участь в одній палеонтологічній експедиції. В Середній Азії... Пам'ятаю, працювати було важко. Спека, не вистачало води. Тільки вночі ставало легше: ночі були напрочуд чисті, холодні. І треба ж такому статися... З самого початку мене

десь протягло, і причепилася пропасниця. Та я тоді ще не був таким... гм... старим копитом і не збирався вилежуватись у наметі.

Перші розкопки не дали нічого цікавого. У відкладеннях траплялися черепашки амонітів, відбитки папороті. Одне слово, здобич небагата. Але потім...

Другого дня, у пісковиковій брилі я знайшов... мозок. Ні, ні, то був, звісно, не справжній мозок, - так я назвав його в думці. То був зліпок. Природний зліпок мозку невідомої тварини.

Звідкіля він узявся?.. Мабуть, череп загиб лої істоти утворив щось на зразок футляра, і його заповнила порода. Минули мільйони років. Кісткова тканина поступово зруйнувалася, зотліла. Лишилося тільки ядро, що зберегло форму мозку.

І ось відбиток життя - далекого, невідомого- потрапив мені до рук...

Тієї миті я був схожий на тайговика, який набрів на золоту жилу. Схвильований, я повернувся до намету. Смеркалося. Навкруги раптом почало біліти - піднімався туман. Мене трохи морозило, але я не звертав на це уваги. Я був захоплений знахідкою.

Стиха потріскувала “летюча миша”. В її примарному сяйві твердий, мов камінь, зліпок здавався ще загадковішим.

Хто, безмовний, подав цей знак? Хто крізь віки нагадав про своє існування?

Тут було над чим замислитись. Справді, людину цікавить не лише майбутнє - вона хоче знати й минуле... Хто ми? Як прийшли на цю землю?.. Де, у яких тайниках історії шукати своїх далеких прародичів?

І, може, розгадка зовсім близько? Тільки простягни руку... Як за грибом під опалим листям.

Я дивився на зліпок... За розмірами й формою він не міг належати ні амфібіям, ні ссавцям. Скоріше за все, то був “мозок” якогось плазуна. Про це свідчив і характер відкладень. Амоніти, папороті - типові представники юри, доби, коли на землі панували рептилії. Але ж майже всі великі наземні рептилії юри - це динозаври...

Отже, динозавр?

У зліпку можна було розрізнити півкулі, мозочок. Відносно розвинений середній мозок. Чималі зорові долі підтверджували здогад: велетенські ящери жили серед високої рослинності й мушили добре бачити.

Мені здалося, що в лівій зоровій долі є якась вада, наче малесенька вм'ятина. Та я не надав цьому значення.

У наметі похолоднішало. Я мимоволі зупинив погляд на ліхтарі - шкода, не гріє... Мабуть, дивився я на нього довго, бо перед очима попливли райдужні кола. Вони швидко більшали, мінилися й зникали в тумані. І здалося, туман почав танути...

Я побачив ліс - незнайомий і водночас ніби бачений колись. Густо росли деревовидні папороті, повітря було напоєне терпким гіркуватим ароматом. Де-не-де зеленіли гінкго. Листя їхнє було примхливо покраяне, ніби вирізане з картону. А далі, понад тихою річкою, тяглися зарослі саговника.

І наче штовхнуло мене - там, у глибині за-рослей, ворухнулась якась величезна пляма. Туман рідшав... І вже було ясно - над саговником піднялася голова дивної потвори. Могутня товста шия, страхітлива паща...

Мозок мій відчайдушно напружився. Я прагнув збагнути, хто показався із тліну віків?

Пам'ять гарячково перебирала факти, порівнювала, відкидала, мов лушпиння, непотрібне. Мені здавалось, що я міркую логічно...

Динозаврів ділять на два види - птахотазові і ящеротазові. Я знайшов "мозок" в юрських, а не в крейдяних відкладеннях - отже, скоріше за все він належить якомусь представникові ящеротазових. Саме вони досягли в юрі найбільшого розквіту. До ящеротазових належали всі хижі динозаври.

"Але ж тоді "цей" - також хижак! - блискавкою сягнуло в думці. - І мусить рухатися на двох ногах. Найімовірніше..."

Так проявляється фотознімок. Повільно, але дедалі виразніше проступали знайомі риси. Перш за все у чорній пащі блиснув частокіл зубів. Наче десятки кинджалів. Потім зарослі розсунулися, і з'явився величезний тулуб на пташиних ногах, з довгим хвостом-балансиром.

Але дивною була хода ящера: він ступав якось непевно, часто зупиняючись і повертаючи голову.

Щось тріснуло... Враз погустішала темрява: "летюча миша" погасла. Я

отямився, ніби повернувся з якогось іншого світу.

Збуджений, з палаючою головою, вийшов з намету. Все навкруги сховалося в тумані. Тільки ліворуч чорніло кілька дерев. Знизу, майже до половини, їх оповила сіра імла, і вони ніби висіли в повітрі.

Потім я відчув позаду якийсь шелест... Тривожне передчуття охопило мене. Там, у тумані, хтось стежив за мною.

І враз зовсім близько війнуло чиєсь гаряче гідке дихання. З імли виринала потворна голова, зловісно блиснули зуби-кинджали і, закривши собою дерева, ринула на мене величезна чорна маса.

“Тарбозавр!” - похолов я. Ящір стрибнув... і схибив. Важкий хвіст, немов колода, вдарив мене в груди й кинув додолу. Я знепритомнів...

Лише на світанку прийшов до пам'яті. Поруч були товариші. Та нічний кошмар усе ще стояв перед очима і не давала спокою невідступна думка: чому він схибив? Адже я був зовсім поруч, не тікав, не скрикнув...

І тут десь у надрах свідомості ворухнувся клубочок. Раптом пригадалося... Адже коли я розглядав зліпок... ну, звичайно... Зорові долі... Маленька вм'ятина на лівій... Так ось чому промахнувся тарбозавр! Вм'ятина - наслідок якоїсь черепної травми. Динозавр був сліпий на одне око... На праве!

Професор замовк, мабуть, стомлений розповіддю. Настала довга пауза. Потім він сказав задумливо:

- Іноді, згадуючи цю дивну історію, я відчуваю, що зайшов у безвихідь. Невже то була тільки примха пропасниці?.. А може, на мене в темряві справді кинувся якийсь невідомий звір? Ні, це був тарбозавр. Живий...

І я знаю, колись я ще побуваю там. Я мушу туди повернутися. І може... Чи не зустрінеться він мені знову?

Загубилася...

Босмінка – маленький рачок. Такий маленький, що не всяка риба помітить його. У річці, де жила Босмінка, подекували, що вона, мовляв, негарна. І ніс задовгий – ну справжній тобі хобот! – і ніг не видно – ховає десь під

черепашкою. А найжахливіше – одне-однісіньке око в бідолахи...

Та Босмінка не чула цих розмов. А яка вона з себе насправді – не знала. Адже в річці дзеркала нема. Можна, звичайно, у черепашку Перлівниці подивитись, та надто вже вона тьмяна – нічого не роздивишся...

Того ранку Босмінка, як завжди, прокинулася разом з сонцем – тільки-но впало на воду його золотаве проміння. Батьки вже снідали, сховавшись під лататтям. Босмінка підпливла до них і теж почала втягати у свій малюсінький ротик смачні водорості.

Раптом над нею промайнула якась тінь. Хоч і була Босмінка полохливою (ніде правди діти), але їй так кортіло все знати! Вона швидко-швидко замахала вусиками, ніби весельцями, і піднялася вгору.

І тут Босмінка помітила довгого, схожого на темну паличку, жучка Водомірку. Ніжки в нього були змащені жиром, і тому до них зовсім не приставала вода. Наче спритний ковзаняр – раз–два! раз–два! – мчав Водомірка по річковій поверхні.

«От би мені так!» - із заздрістю подумала Босмінка. Адже плавала вона дуже повільно.

Нарешті Водомірка, підстрибнувши, метнувся вбік і зник у комишах.

Босмінка трохи почекала: чи не з'явиться, бува, жучок знову? Вона підпливла навіть до заростей. Куди ж то він подівся? Але Водомірки ніде не було. Босмінка з прикрістю зітхнула й рушила назад.

Та що це? На тому місці, де лишилися її батьки, не видно нікого. Босмінка розгубилася. Вона обпливла навколо латаття – даремно: мама і тато безслідно зникли.

І пригадала Босмінка, як, докірливо ворущачи вусиками, попереджала її матуся:

- Гляди, вскочиш через свою неслухняність у халепу! Хоч ти й не маленька вже, - мало не з макове зерня виросла, - але тримайся нас: ми більше за тебе прожили на світі – більше й знаємо.

Босмінка от-от розплакалася б, та що з того? Хто її пожаліє? У воді навіть сліз твоїх не помітять...

Вона хотіла вже плисти далі, коли побачила свого давнього знайомого - старого буркотуна Слимака. Насилу тягнувши свою кручену, немов крендель, хатку-черепашку, він неквапливо ліз у гору по водяній сосонці.

- Дідусю Слимаче! – зраділо пропищала Босмінка. – Чи не зустрічали ви

мою маму?

Слимак здригнувся від несподіванки і втягну голову в хатку. Потому висунув ріжки – з-під них глянули малесенькі очиці – і, впізнавши Босмінку, сердито буркнув:

- Не бачив я ніякої мами... Чіпляються з усякими дурницями...

І він поповз собі далі.

Босмінка безпорадно озирнулася навколо. День був уповні. Сонце піднялося високо-високо, і у воді стало зовсім тепло.

Та ніщо не тішило бідолаху Босмінку. Загубити маму й тата – ох, як же це тяжко! Що чекає її? Як житиме вона тепер?..

СКЛЯНІ ГУБКИ

- Ти обіцяв... - сказав син.

- Скляну губку... Пам'ятаєш? Ти казав: вони живуть глибоко-глибоко, на самому дні океану. Ти обіцяв мені...

* * *

Борис любив стару верф... Любив той неспокій, що вирував тут од раннього ранку й до пізнього вечора, любив спалахи електрозварки і журавлині шії підйомних кранів. Звідси рушали в плавання новонароджені кораблі. Звідси стартуватиме і його мрія...

Поки що все йшло за планом. Борис міг бути спокійний. Міг... якби не та несподівана зустріч...

Це сталося кілька днів тому, коли він і Сашко Кольцов спустилися в батискафі на глибину три тисячі метрів. Вони вже збиралися підніматись, як раптом Борис побачив оте виблискуюче *щось*... Воно промчало повз

ілюмінатор - величезне, пласке, мов тінь, - і ззаду повис вогняний шлейф. Потім усе зникло.

Він встиг лише вигукнути: “Сашко! Мерщій!” Та було вже пізно.

Тепер він відчував себе сліпим. Безпорадно озирався у темряві. Ждав відповіді, а її не було...

У пам'яті лишився ніби опік. І звав якийсь голос - тихий, упевнений...

Борис мимоволі зітхнув, провів рукою по обшивці. Ось його надія. Корабель... Його недоспані ночі, змучений, палаючий мозок. І потім, як світанок, - близька радість... А головне - попереду.

Скоріше б спуск. Залишились дрібниці, два-три дні роботи.

Він уже бачив себе в океані. Не поплавцем на прив'язі. Не випадковим гостем, змушеним раз у раз підніматися до поверхні. Наче черепаха за ковтком повітря. Ні, він бачив себе мешканцем океану - вільним, стрімливим, нестримним. Таким, як дельфіни, як риби...

Догоряв вересень. Сонце було в павутинні. І золотилася, уся в жовтих кленах, набережна, золотилося судно, схоже на підводний човен-малютко... І червоніла смага на обличчях монтажників.

А далі - на повні груди дихав океан. Звідти дув вітер.

Борис перевів погляд. За доком височіли корпуси Інституту біоніки. Тут працювали конструктори й біологи. Тут техніка навчалась у природи.

В думці він перебіг очима табличку “Відділ реактивного руху”, поволі відчинив двері...

Половину приміщення займав басейн. Його було розділено щитами на кілька відсіків. У зеленавій воді, наче білі привиди, погойдувались медузи.

Одну з них щось потривожило. Тієї ж миті драглисте тіло стиснулось. Поштовх - і медуза ковзнула вниз. Крізь прозору перегородку блимнула на неї оком каракатиця...

У вікна широкими смугами падало світло. Сонячні зайчики стрибнули на столи, прилади, моделі. От спалахнуло його судно. Погасло. Мабуть, набігла хмаринка.

В кутку хтось схилився над акумулятором. Картата сорочка, гострі, худі

лопатки, волосся йоржиком.

“Сашко...”

* * *

За вікном у сутінках кружляло листя. Вітер зривав його з старого клена, кидав у шибки, а воно шепотіло: не треба... не треба...

Жовтий лист залетів у лабораторію і ліг Борисові на плече.

Вони були вдвох - Борис і Кольцов. Треба було перевірити силову установку. Востаннє.

А пам'ятаєш, Сашко?.. Навесні... Установка примусила скоротитися м'яз... І ми стояли розгублені, ще не вірячи... Та штучний м'яз скоротився знов. І ти випнув колесом груди й тричі прокукуривав. А потім вигукнув, розмахуючи руками: “Це ж начебто серце!.. Краще за моє, невралгічне... Борько, віддай! Ти собі зробиш інше...”

Зробиш... Ніби його це не обходило. Скаже ж таке... Адже це Сашко запропонував - силова установка на зразок мітохондрій. Так, так, на зразок тих овальних тілець, які є в кожній живій клітині - і наче дивні хімічні фабрики перетворюють енергію поживних речовин в енергію, що скорочує м'яз.

Сашко радів із своєї ідеї, мов хлопчисько.

“Хлопчисько. Хлоп'яцтво...” Хто це сказав? Ніби вдарили батоном... А-а, це на вченій раді. Маленький гнилозубий стариган. Як він бризкав слиною. “Що я чую? Яка нісенітниця! І мене хочуть запевнити, що таке судно - цей... цей м'яз буде плавати?! “Біологічний двигун...” Пробачте... е-е... товаришу Коваль, але казки подобаються тільки дітям”.

його скрипучого голосу Борис не забув і досі...

Суха крейда кришилася в пальцях, сипалася на рукава... А він схвильовано, розгонисто креслив основні вузли корабля, м'язові тяжі... І - розрахунки, розрахунки...

На дошці вимальовувалось довге торпедоподібне тіло. Воно скидалося на

кальмара. І не дивно. Адже саме глибоководний кальмар послужив прообразом судна. Це була жива модель.

“На яке пальне ви розраховуєте?” - запитали з першого ряду.

І він відповідав. Може, трохи плутано, забуваючи про деталі, але йому здавалося, що його зрозуміють. Мусять зрозуміти.

Ні, ніяких запасів пального. Вони не потрібні в морі. За пальне правитиме біомаса - риби, молюски, планктон. Судно має гнучкі пластмасові щупальця. Так, фотоелементи, чутливі рецептори... Здобич перетравлюється у спеціальному апараті. Це неважко, хіміки знають.

Енергія?.. Фосфорорганічні сполуки... акумулюються в силовій установці. Вона примушує скорочуватись м'язи... Так, з полімерів. У кілька шарів. Вони утворюють ніби каркас судна...

Він хотів ще сказати про нервові стовбури, але раптом помітив у кутку Сашка і за-тнувся.

Кольцов сидів біля стіни блідий, готовий до бою. І, як ніколи, войовничо стирчав на голові в нього йоржик...

- Ти пам'ятаєш, Сашко?.. На вченій раді?..

Кольцов випростався, стомлено усміхнувся.

- Пам'ятаю... Я все пам'ятаю, Борисе. І, задумливий, повернувся до вікна:

- Які сьогодні яскраві зорі!..

Зорі зазирали у вікно. Осінні зорі... чисті, холодні...

* * *

Синій колір дедалі густішав. Спочатку все навколо було блакитне, світле. А тепер - синява. І вже вгадувався внизу таємничий, сліпий морок.

“Я ждатиму тебе, - сказав на прощання син. - Тільки не забудь про скляні губки”.

Борис мовчки дивився в ілюмінатор.

Що ж, усе скінчилося непогано. Хоч він доволі спочатку понервував. Неспокійний ранок, чекання... Спуск мало не відклали. Адже Кольцов, який мав плисти разом з ним, несподівано захворів. Шкода Сашка... Знов у нього щось із серцем...

Сріблястий “Кальмар” беззвучно линув униз. Все глибше... глибше. Ритмічно стискалися велетенські м’язи, і Борис майже фізично відчував, як всмоктується в отвори вода.

Йому здалося, що він повернувся звідкись здалеку. Там, нагорі, - це тимчасово. Океан ждав його завжди... **І в грудях підіймалась невиразна радість.**

Червона стрілка глибиноміра повільно повзла по шкалі. Дві тисячі шістсот... дві тисячі сімсот...

Зовсім поруч спалахнуло щось рожеве, стрімко понеслося вниз - і згасло. Наче покотилася зірка. Потім замерхтіли фіолетові вогники. Хтось ніс крихітні факели.

“Креветки”, - впізнав Борис, напружено вдивляючись у темряву.

Він простяг руку, щоб увімкнути прожектор, і не встиг... Тісну каюту раптом затопило примарне голубувате світло. Борис різко повернувся до ілюмінатора і заціпенів. Ось воно... Це мало статися. Він недаремно чекав. З того дня, коли спускався з Кольцовим у батискафі...

Попереду рухалась темна величезна маса. Наче ранкова роса, мерехтіли на ній численні голубі вогники. А ззаду спалахував, пульсував вогняний шлейф.

“Воно не схоже на тварину... - ця думка вразила Бориса. - Ніби... корабель... Ні, ні. Маячня!..

Загадкова істота повернулась і почала зникати з очей. Борис гарячково рвонув важелі керування.

“Не треба... небезпечно...” - ніби шепнув хтось поруч. Та Бориса охопив азарт погоні...

“Кальмар” недарма скидався на торпеду.

м’язи, і Борис майже фізично відчував, як всмоктується в отвори вода.

Йому здалося, що він повернувся звідкись здалеку. Там, нагорі, - це тимчасово. Океан ждав його завжди... *І в грудях підіймалась невиразна*

радість.

Червона стрілка глибиноміра повільно повзла по шкалі. Дві тисячі шістсот... дві тисячі сімсот...

Зовсім поруч спалахнуло щось рожеве, стрімко понеслося вниз - і згасло. Наче покотилася зірка. Потім замерхтіли фіолетові вогники. Хтось ніс крихітні факели.

“Креветки”, - впізнав Борис, напружено вдивляючись у темряву.

Він простяг руку, щоб увімкнути прожектор, і не встиг... Тісну каюту раптом затопило примарне голубувате світло. Борис різко повернувся до ілюмінатора і заціпенів. Ось воно... Це мало статися. Він недаремно чекав. З того дня, коли спускався з Кольцовим у батискафі...

Попереду рухалась темна величезна маса. Наче ранкова роса, мерехтіли на ній численні голубі вогники. А ззаду спалахував, пульсував вогняний шлейф.

“Воно не схоже на тварину... - ця думка вразила Бориса. - Ніби... корабель... Ні, ні. Маячня!..

Загадкова істота повернулась і почала зникати з очей. Борис гарячково рвонув важелі керування.

“Не треба... Небезпечно...” - ніби шепнув хтось поруч. Та Бориса охопив азарт погоні...

“Кальмар” недарма скидався на торпеду.

Відстань скорочувалась щосекунди. Все ближче сяюча маса...

Несподівано вогняний шлейф описав дугу. Борис не встиг зрозуміти, що сталося, як живе пружне місиво ринуло на судно. Яскравий спалах... тріск обшивки... Дивний болісний стогін...

Судно жбурляло, наче іграшку. Якимсь чудом Борис включив захисні щупальця. Та вони були безсилі... З передавача потягнув дим.

“Розчавить... Як горіх...” - подумав.

І враз усе скінчилося. Перестало трясти, посвітлішав ілюмінатор... Борис кинувся до нього.

Голубі росинки танули в безодні. І звивався палаючий хвіст. Ніби дражнив і кликав за собою...

І тоді щось сталося з “Кальмаром”. Щось незрозуміле... Судно стрімко ринуло вниз. Само. Мов розлючений звір... Знову почувся дивний тужний звук. Ніби лопнула туга струна.

І стало ясно: насувається щось безглуздо-страшне, неминуче...

Так вир тягне на дно все, що потрапить у його спраглий, широкий зів...
Мертве і живе...

Марно намагався Борис зупинити судно. Воно не слухалося.

Вниз... вниз... каменем падав, летів “Кальмар”. Навздогін примарі. У безвість...

* * *

Вони чекали на нього.

Жало прожектора вдарило у дно і вихопило з темряви спочатку одну, потім ще і ще... Скляні губки... Нерухомі, загадкові, мов таємниця. І, як таємниця, доступні лише небагатьом.

Вони чекали на нього. І рушили назустріч.

...Та людина не хотіла здаватися. Доки не склепляться повіки... Хіба здаються ті, що йдуть першими?

І розгорялась вогнем остання віра... Він повернеться нагору! Туди, де блакитне небо. Де сірооке хлоп'я жде чудну скляну губку.

Повернеться... Щоб побачити на обличчі хлоп'яти широку, щасливу усмішку.

Оксана Караванська